

SHUKUR XOLMIRZAYEVNING HAYOTI VA IJODIGA BIR NAZAR

Turdiqulov Kamronbek Muzaffar o'g'li

*Termiz davlat universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti Amaliy psixologiya yo'nalishi
3-bosqich 221-guruh talabasi*

Annotsatsiya: *Ushbu maqolada Shukur Xolmirzayevning hayoti va ijodiga publitsistik jihatdan nazar tashlanadi, hamda umur yo'llari ilmiy tarafdin tadbiq etiladi, shuning bilan birga O'zbek xalqi uchun yozib qoldirgan benazir ijod mahsullari sarhisob etiladi.*

Kalit so'zlar: *Shukur Xolmirzayev, surxon eli, boysun tog'lari, adabiyotga muhabbat, tabiat.*

O'zbek adabiyotida Shukur Xolmirzayevning o'rni alohida. Har satriida millatiga cheksiz muhabbati ufurib turgan ijodkor asarlari millatning asl xazinalaridan. Shukur Xolmirzaev 1940 yil 24 martda Surxondaryo viloyati Boysun tumanida tug'ilgan. Xolmirzayevning dastlabki hikoya va ocherklari 1958 yildan nashr etila boshlagan. Xolmirzayev ijodining ilk davridayoq xikoya bilan bir qatorda qissa janrida ham qalam tebratib, „Oq o'tli“ (1962), „To'lqinlar“ (1963), „O'n sakkizga kirmagan kim bor?“ (1965) qissalarini yaratdi. Bu asarlar 60-yillardagi o'zbek qissalarining eng yaxshi namunalaridan bo'lib qoldi. Yozuvchining shu davrda yozgan hikoyalari keyinchalik „Olis yulduzlar ostida“ (1971), „Hayot abadiy“ (1974), „Og'ir tosh ko'chsa...“ (1980), „Yo'llar, yo'ldoshlar“ (1984), „Bodom qishda gulladi“ (1986), „Tog'larga qor tushdi“ (1987) singari to'plamlaridan o'rin oldi. Xolmirzayevning hikoya va qissalarida, bir tomondan, yoshlik va talabalik yillarining o'ziga xos romantikasi ifodalangan bo'lsa, ikkinchi tomondan, yozuvchi tug'ilib o'sgan Boysun tumanida yashovchi turfa tabiatli kishilar hayoti, jamiyatda va ular ruhiy olamida kechgan kurash va o'zgarishlar o'zining badiiy talqinini topdi. Keyinchalik Boysun va boysunliklar hayoti Xolmirzayev ijodining asosiy mavzusi darajasiga ko'tarilib, yozuvchi ijodida realistik tasvirning ustuvor yo'nalishga aylanishida muhim omil bo'ldi. Xolmirzayev voqelikdagi murakkab hayotiy jarayonlar va kishilarning ziddiyatlardan iborat ruhiy olamini kashf eta borgani sayin uning dastlabki hikoya va qissalaridagi romantik pafos endi o'z o'rnini realizmga bo'shatib berdi va yozuvchining o'zbek adabiyotiga „shafqatsiz realizm“ unsurlarini olib kirishiga imkoniyat yaratdi. X. 80—90-yillarda yaratgan asarlarida mazkur davrdagi jamiyat va xalq hayotining chuqur badiiy tahlilini berdi.

Xolmirzayev „So'nggi bekat“ (1976), „Qil ko'prik“ (1984), „Yo'lovchi“ (1987), „Olabo'ji“ (1992), „Dinozavr“ (1kitob, 1996) singari romanlarini yozdi. Shukur Xolmirzayevning „So'nggi bekat“, „Yo'lovchi“ va „Olabo'ji“ romanlarida sho'ro jamiyatining 70—80-yillarga kelib ichdan yemirila boshlagani yorqin badiiy obrazlar orqali aks ettirildi. Bu romanlarda ko'tarilgan ijtimoiy masala

Yozuvchining „Dinozavr“ romanida o‘zining yangicha badiiy talqinini topdi. Sho‘ro davlatining xalqparvar davlat ekaniga, u olib borgan ichki va tashqi siyosat xalq va mamlakat manfaatiga xizmat qiluvchi siyosat ekaniga astoydil ishongan kishining hayoti va ruhiy olamidagi ziddiyatlar kurashi tasviri mazkur romanning markazida turadi.

Xolmirzayev yozuvchilar orasida birinchilardan bo‘lib o‘zbek xalqi tarixining „bosmachilik harakati“ deb atab kelingan davrini o‘rgana boshladi. Yozuvchining „Qil ko‘prik“ romani va „Qora kamar“ (1987) pyesasida shu mavzu o‘z ifodasini topdi. Ularda adashgan kishilar fojiasi obrazlarda yorqin gavdalantirilgan. Shukur Xolmirzayev pyesasi asosida Abror Hidoyatov nomidagi Yoshlar teatrida sahnalashtirilgan „Qora kamar“ spektakli yosh avlodda tarixiy o‘tmishga yangicha yondashish maylining paydo bo‘lishida muhim rol o‘ynadi. Xolmirzayevning o‘zbek xotinqizlarining sho‘ro davridagi fojiali taqdiriga bag‘ishlangan „Ziyofat“ pyesasi ham Yoshlar teatrida sahnalashtirilgan (1990).

Xolmirzayev so‘nggi yillarda Sh. Burhonov, B. Zokirov, R. Choriyev, Shuhrat, O. Yoqubov, O‘. Umarbekov, A. Oripov, M. Qo‘shjonov singari taniqli adabiyot va san‘at namoyandalari haqida esselar va adabiytanqidiy maqolalar yozdi.

Xolmirzayev — roman janrida bir qator asarlar yozgani va bu asarlar shu davr o‘zbek romannavisligi tarixida muayyan o‘ringa ega bo‘lishiga qaramay, avvalo hikoyanavis. U o‘z hikoyalarda A. Qodiriy, A. Qahhor kabi o‘zbek yozuvchilarining eng yaxshi an‘analarini davom ettirish bilan birga o‘zbek hikoyanavisligini rus va Yevropa yozuvchilarining badiiy tajribalari bilan ham boyitdi. Shukur Xolmirzayevning eng yaxshi hikoyalari qahramon obrazining yangi va yorqinligi, kompozitsiyasining o‘ziga xosligi, qahramonlar tilining rangbarangligi bilan ajralib turadi. Sh. Xolmirzayevning so‘nggi romani „Dinozavr“dir. Muallifning aytishicha: „Kuchlilar yengadi, kuchsizlar yengiladi, deyilgan nazariya noto‘g‘ri! Agar kuchlilar yengish qobiliyatiga ega bo‘lganlarida, avvalo, dinozavr yenggan bo‘lardir. Yo‘q, u o‘ladi. Sabab? U shakllanib bo‘lgan. Shundoq-da: ko‘p mardlar maydonga kiradilar. Ular o‘limlarini bilishadi. Ammo ular uchun orqaga yo‘l yo‘q. Qo‘rqoqlar-chi? O‘shandayoq kavaklariga kirib olishganlar...“

Bunday qarash qanchalik munozarali bo‘lmasin, muallifning bugungi kunni – yangi davrni qabul qilishdagi ziyolilar fojiasi va iztiroblarini aks ettirishda o‘ziga xos bir yo‘l tutgani sezilib turadi.

O‘zbekiston xalq yozuvchisi Shukur Xolmirzayev adabiyot sohasidagi xizmatlari uchun Respublika Davlat mukofotiga sazovor bo‘lgan. Yozuvchi 2005 yil 29 sentyabrda Toshkent shahrida vafot etgan. Hamza nomidagi Respublika Davlat mukofoti (1989) hamda «Mehnat shuhrati» (1999) ordeni bilan taqdirlangan.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, Shukur Xolmirzayev nafaqat adabiyotda balki hayotda ham o‘z o‘rniga, dunyo qarashlariga ega bo‘lgan haqiqiy shaxs

edi. Uning adabiyot ijod va hayot haqidagi fikrlari bugungi kun odamlarini o'ylashga majbur qiladi. U haqiqiy ijodkor edi. U o'z hayotidan ham adabiyotni ustun qo'yolgan shaxs edi. Ha, bunday iroda o'zbek elining farzandi, Shukur Xolmirzayevga xos edi. Uning uchun adabiyot hayot kechirish vositasi emas, balki yashashning betakror shakli edi. U yaratgan asarlarida adabiyotsiz yashashni tasavvur etolmaydigan qahramonlar talqini yaqqol ko'zga tashlanadi. Uning asarlarini o'qib naqadar adabiyot uning qalbi shu'riga singib ketganini anglash mumkin. Uning asarlarini o'qigan kishi adib tug'ilib o'sgan surxon eli, boysun tog'lariga, bepoyon archazor u dashtliklariga sayohat etadi, u yerdagi ajib ohanglarni, bepoyon manzarani, rang-baranglikni ko'radi. Bularning hammasi Shukur Xolmirzayevning yuragidagi adabiyotga bo'lgan muhabbat ana shu tiriklik „urib turgan“ tabiatning „issiq“ bag'ridan olinganini anglatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tavaldiyeva G. Sh. Xolmirzayev hikoyalarida inson va tabiat munosabatlarining badiiy talqini. 2020.
2. https://www.wikiwand.com/uz/Shukur_Xolmirzayev
3. <https://www.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/shukur-xolmirzayev-1940-2005>